

Egy „bértollnok” jubileumára

75 éves Vekkerdi László

A címben szereplő kitétel – ki más? – Vekkerdi László szokta volt alkalmazni – saját magára. Szegény könyvtáros ő, élni meg kell, az írás hoz(hat) valamit a konyhára, írogat hát az ember ezt azt, béréért. De nemcsak ennyiben tekintette magát bértollnoknak Vekkerdi, hanem annyiban is, hogy bizony az ilyesféle embernek, akinek szüksége van a honoráriumokra, nemigen van módja válogatni. Meg kell becsülnie a felkínált lehetőségeket, azt kell írnia és oda, amit és ahová kérnek. Persze nem volt ez mindig így – mondom, ezúttal immár én. Vekkerdi nem bértollnoknak készült, később vált csak azzá. Eleinte (persze ez sem volt nagyon korán, nagyon ifjan), Vekkerdi tudománytörténész óhajtott lenni. Aki elolvassa a *Tudás és tudomány* című kötet (1994) első nagytanulmányát, egy a ma közismerttől teljesen eltérő Vekkerdivel ismerkedhet meg. Egy (viszonylag) ifjú professzorjelölt dolgozatát lapozgathatja, ellátva minden szakmai akribiával, bibliográfiával, teljességre törekvő dokumentációval, rafinálnál rafináltabb hivatkozásokkal, a szakma nehézsúlyúai számára elhelyezett allúziókkal és implikált vitatézisekkel stb. Aki ezt írta, lege artis tudós kívánt volna lenni. Persze lehetett volna. A szakma egyik elseje, nagydoktor, professor, tán még akadémikus is. Nem lett az, még csak a kandidátusságig sem vitte. Miért, ne kérjük, ne boncoljuk, tudható. Az a része legalábbis, ami a „világhelyzetre”, a korra-korszakra tartozik ebből a negatív eredményből. Vannak azonban akik úgy sejtik, más világban, más korszakban sem vált volna Vekkerdi „igazi” tudóssá. Bértollnokká vált volna mindenképpen. Olyan emberré aki – mint századunk egyik legjobb receptív elméje, beveszi magába a tudást a szinte mérhetetlen ismeretanyagot, feldolgozza azt hatalmas koponyájában, kapcsolatok és összefüggések szuperbonyolult gomolyagává alakítja, apória és problémakomplexumokká rendezi, hogy azután – hol itt, hol ott, hol ebben a lapban, hol amabban, felvillantson hatalmas és végtelen terjedelmű nem is ismeretanyagából, információs adattárából, hanem sokkal inkább félelmetes mikrotómiával lebontott, majd meg számtalan újrendezésre kész kategória-fogalom-ítélet-összefüggés konglomerátumából – valamit. Valamit, ami egy hosszabb recenzió, egy speciális kérdést tárgyzó esszé, egy vehemens vitairat, egy iskola, egy irányzat, egy kutatás projekt ismertetésekor, bírálatakor, bemutatásakor elmondható, leírható. Vekkerdi legfőbb műfajai ezek, a recenzió (nem Új Könyvek méretben), az esszé, a vitairat, leginkább tán a folyóirat-sorozat, tudományos irányzat (stb.) bemutatás, ám a műfaj kanonizált szabályainak szinte soha nem felelnek meg. Az ismertetések nem objektívek, nem elfogulatlanok, a bemutatások akár pamfletté is alakulhatnak (vagy mondjuk laudációvá), az meg kivált sokszor előfordul velük, hogy – teszem Braudel műve kapcsán – Wallerstein földbe döngölő bírálata ol-

vasható, vagy – mondjuk – Németh László kapcsán Hornyánszky Gyula (ki az, aki e nevet még ismeri) a világméretű-rangú tudós kicikizése található, stb., stb., stb.

Bárhol „nyomják meg” Vekerdit, csodás újdonságok és még csodásabb meg-látások, vélemények, koncepciók dőlnek belőle, amelyeknek szinte csak ürüge, alkalmá, „véletlene” az épp penzumul kapott recenziós vagy esszétárgy, tárgykör. És hát éppen ezért tökéletes bértollnok Vekerdi. Oly mindegy neki is, az olva-sóinak meg kiváltképp, hogy szerető, baráti, tisztelő szerkesztők, avagy ungorko-dó hivatalnokok, lapkitöltésre vágyó bürokraták mire kéri föl. Bárminek a kap-csán képes és tud Vekerdi valami noch nie dagewesent mondani-írni, valami alapvető összefüggésre rámutatni, (ami alapvetővé persze csak akkortól válik, amikor alapvetőségének miben és milyenlétére Vekerdi rámutatott, cáfolhatat-lan intuícióval, és behozhatatlan erudícióval). Így azután persze egyáltalán nincs szükség arra, hogy Vekerdi óvja, védje magát, hogy csak legigazibb témáival fog-lalkozzon, hogy valami opus magnumra készülődjön, hogy szabályos dolgo-zatokat, traktátusokat, könyveket, monográfiákat ambicionáljon. Sőt! Vekerdi csak bértollnokként válhatott azzá, aki. Csak ebben a külsőleg megalázó, szel-lemileg béklyózottnak tűnő, anyagilag sanyarúan honorált státusban bontakoz-hatott ki az, aminek ki kellett a szó mélyebb, szinte-szinte már metafizikai értel-mében bontakoznia, a szellemi szabadságnak. Valami akár anarchikusnak is tűn-hető szabadság ez. Vekerdinek nem kell (hiába is kéne, zsigerileg képtelen rá) alkalmazkodnia tudományos etikettekhez, formákhoz és normákhoz, műfaji ka-nonizációkhoz, hivatkozási és megformálási illemszabályokhoz, irányzatokhoz és iskolákhoz, tárgykörökhöz, és lecövekelt kutatási tere-numokhoz stb. Ő azután igazán azt írhat és mondhat, amit akar (vagy méginkább, amit rajta keresztül mondani kíván a daimónionja – persze a szó szókratészi értelmében). Az egye-temes tudomány bűvitalából fogyasztott Vekerdit immáron nem tarthatja, nem tartotta lenyűgözve sem Marke király, sem a cornwalli udvar, sem semmi. Így válhatott Vekerdi azzá, aki, és akinek párját nemhogy e kis országban nem talál-hatjuk, de messze földön is csak igen keveset. (E sorok írójának Karl Hillebrand jut az eszébe, Friedell vagy a még nem kanonizált, szinte a haláláig a teljes ismeretlenségnek örvendő, az összegyűjtött művek második dekádjának csak ma – vagy még ma sem – hozzáférhető írásait közreadó Dilthey.)

Egy zsenit köszönt e sorokkal a 3K jelen írása, ám egyúttal egy könyvtárost is. Mert Vekerdi László főfoglalkozását tekintve könyvtáros, az MTA könyv-tárának munkatársa (immáron persze nyugdíjban). Ráadásul olyan könyvtáros, aki – országos ismertséggel, akár botrányosnak is nevezhető, posztmodern érte-lemben überelhetetlen hírnévvel és ranggal is könyvtárosnak nevezi, írja és vallja magát. Ez pedig – oly mindegy, hogy szerénység vagy végtelenül rokonszenves gőg jele – igen sokat mondhat nekünk. Ilyen a könyvtáros, ilyen is lehet. Van ilyen könyvtáros is. Kolléga. És ezúttal persze nem(csak) arra gondolunk, hogy az akadémiai könyvtár gyarapítójaként Vekerdi legfeljebb csak Hamvas Béla fő-városi könyvtári vagy Bibó István KSH-béli gyarapítói munkájához hasonlót pro-dukált. Arra is persze. De főként arra, hogy ez a receptív lángelme – épp recep-tivitása okán – minta, példa, modell lehet mindannyiunk számára. (VK)

ÚJ FORRÁS

KOMÁROM MEGYEI ANTOLÓGIA 1972

